

Tietoja KOTILAISEN suvun muistajilta Sonkajärveltä Jalkomäestä 12.4.1953 Anna Riitta Kotilaiselta os. Hynynen s. 24.4.1868 ja 20-21.4.1954 Iisalmen Taipaleen Hirvelässä asuvalta Eljas Kotilaiselta s. 18.2.1878. Hän on syntynyt Koiramäessä, muuttanut Piikamäkeen ja poikansa Kalle Eemilin kuoltua toisen poikansa Mikon kanssa jäänyt asumaan tätä paikkaa, vuodesta 1947, samalla muutkin perheen jäsenet mukana. Pekka niminen poika on Piikamäessä.

Muistitietoja

Hirvelän Eljaksen muistelmat:

1. Muistitietojen mukaan ovat ensimmäiset Kotilaiset Pekka ja Juhana tulleet Heinäveden puolesta joinakin huonoina aikoina palvelukseen Iisalmen Mehtolaan Ihala -nimiselle paikalle. Ja olleet siinä noin 10 vuoden ajan töissä, jona aikana ei ollut tiliä tehty, vaan luotettu, kun erotaan, niin sitten sovitaan ja tehdään tili. – Jonakin syksynä oli Pekka lähtenyt metsästysmatkalle Sotkamon puoleen ja matkallaan ylittäessään Laakajärveä sen eteläpäästä Kypärämäen tienoilla Petäjäkosken pohjoispuolelta. Järveä ylittäessään hän oli hukkunut. Juho saatuaan tiedon veljensä kuolemasta oli mennyt hautaan saattamaan ja Kypärämäen talossa, jonka omistivat Rytköset, hän oli kiintynyt talon Elli nimiseen tyttäreeseen. Rytkösessä valmistanut arkun veljelleen ja saanut muutakin hautausapua. Oli mennyt Ellin kanssa naimisiin ja samalla taloon kotivävyksi, kun ei omaa taloa ollut, johon emännän olisi vienyt. Talossa asuessa perhe kasvoi ja tuli halu päästä omaan kotiin, mutta vaikeudet olivat suuret lähteä tyhjältä talolta laittamaan. Kypärämäessä ollessa oli perhettä karttunut noin 15 vuoden aikana Ellin kanssa 6 lasta ja kaikki olivat vielä pieniä.

Valtion maitakin oli saatavana. Jokin Kolkänmäen pääpaikalle kuuluva Koiramäki-niminen asuinpaikka oli jäänyt huonoon hoitoon ja lienee entinen asukas huonon asumuksen takia jättänytkin elinpaikkansa, jota Juho varmaankin on jo käynyt tarkastamassa ja huomannut siellä kalavedet ja jokivarsiniityt, joissa oli elämisen apua saatavana, kun ei parempaa paikkaa ollut, niin Juho muutti perheineen Koiramäkeen.

2. Koiramäki

Sijaitsee 4 kilometriä Rauvanvedestä ja 3 kilometriä Rauvanlammesta. Rahonmäen talo, omistaja Pekka Eskelinen, Viilomäen talo, omistaja Pietu Komulainen (Karhu-Pietu) paljon karhuja kaatanut. Toisetkin naapurit olivat karhunkaatajia. - Nämä olivat lähimmät naapurit uudella paikalla.

Kypärämäestä – Koiramäkeen muutettaessa ollut 6 lasta, 2 lehmää, ja yksi hevonen. Matkalla on yövytty Honkamäessä. Koiramäen talo sisäänlämmitettävä ja erittäin huonossa kunnossa, eteisenäkin ollut pystyseipäiskota.

Naapurit suhtautuneet uuteen asukkaaseen epäillen ja vihamielisesti, tietenkin peläten, että saavat siitä huollettavan huonon joukon. Eivät ollenkaan halunneet auttaa missään tarpeissa, luullen siten saavansa lähtemään pois. Neljä ensimmäistä vuotta olleet niin vaikeita, että petäjääkin oli pitänyt leivässä käyttä, mutta järvistä on saatu kalaa ja vähitellen onnistuttu kaskeamalla saamaan hyviä satoja, sekä lapset alkoivat päästä auttamaan töissä.

Naapurien avusta muistaa Eljas. Kun hän (vaiko hänen isänsä) meni pikkupoikana n. 6 vuotiaana mummonsa kanssa hankiaamuna hakemaan kelkan kanssa heiniä ja siementä Piikamäen Komulaisilta, niin isäntä itse kielsi avun, mutta emännät kuitenkin antoivat kelkkaan heiniä ja ohraakin, ja niin saatiin apua suurimpaan hätään. Lehmille oli usein otettava alkuvuosiana koivunvarpuja apurehuksi, kunnes heinämaat ja paikat kunnostettiin.

Eljasta pyrki naurattamaan 6 km päässä olevalta Piikamäen paikalta kelkalla heinän haku ja silloisen isännän suhtautuminen, kun nyttemmin on Piikamäen paikka joutunut suvun omaan hallintaan.

Perhettä oli lisääntynyt niin että, (selvitys täydellisempänä toisaalla).

Tyttäret Tiina ja Reetta olivat kotona kuolemaansa asti. Olivat ahkeria töissä. Ja isännän määräys oli heidät hyvin hoitaa hautaan asti. Erityisesti on mainittava, että veljekset olivat hyvin jakautuneet hoitamaan talon työt, kukin eri työpuolia ja että työt tulivat hyvin tehdyksi jokaisen ahkerana ollessa.

Juho (nuorempi) (s. 14.4.1823 k. 3.9.1889) oli sekatyömies, mutta erityisesti huolehti siskonsa Reetan kanssa kalastuksesta. Aivan heti kevätporeitten tultua menivät kalasaunalle mukanaan suolat, astiat ja eväät. Siellä kalat suolattiin ja pyyntikauden päätyttyä tuotiin kotiin kala-aitaan. Kesän aikana vedettiin nuottaa kahdella nuotalla. Suuri nuotta oli Rauvanvedessä ja pieni nuotta Rauvanlammessa. Kalaa saatu runsaasti ja ne laitettu lajitellen astioihin.

Eljas (s. 30.4.1825 k. 23.3.1907) oli muurari ja räätäli ja hoisi miesväen vaatteiden ompelut ja kaikki muuraustyöt, ettei apua muualta tarvinnut mestariksi, eikä räätäliksi.

Mikko (s. 27.7.1827 k. 9.12.1900) oli puuseppä ja kirvesmies, johti ja hoiteli talon rakennustyöt ja sisällä tarvittavat astia-, huonekalu-, ajokalu- ja työkalujen puutyöt .Hän oli myöskin kuin isäntä talossa, hoiteli talon asioita ja vastaten niistä, ja vaimonsa oli pääemäntä antaen ohjeita toisillekin.

Antti (20.3. 1838 k . 15.4. 1903) oli seppä ja hoiteli kaikki talon sepälle kuuluvat työt ja takoi vieraillekin. Usein valmisti Kajaanin markkinoille kirveitä ja muitakin sepän takeita kaupan.

Tiina (s.2.3. 1832 k. 14.7.1909) hoiteli naisväelle kuuluvat ompelukset ja auttoi sisariaan karjanhoidossa ja muissa naisten töissä. Edellä mainitut tehtävät olivat erikoisia vastuutöitä, mutta varsinaiset kulloinkin kiireisinä pidetyt työt olivat kaikille yhteisiä, joissa toinen toistaan yhteisesti autettiin. Näin järjestettynä tulivat talon kaikki puolet parhaiten hoidettua ja talo vaurastui nopeasti, jota naapurit ihmettelivät :”onpas siinä Herran siunausta.”

Kalanpyynti ja osittain metsästyskin olivat alkuaikoina erityisiä särpimen ja ruokatalouden tukijoita .Eri kalalajeille olivat omat tiinunsa. Rauvanveden parhaita kaloja olivat säyne .Se oli punalihainen kuin lohi ja sitä saatiin runsaasti ja sitä olikin suuri säynetiinu. Lisäksi oli muikku-, siika-, kuha-, ahven-, hauki-, särki- ja kiiskitiinu eli astia. Talvitarpeiksi kuivattiin kiiskiä ja ahvenia. ,joista saatiin hyvää keittoa ja tuoreena ollessa keitto- ja kukkokaloja. Nuottaa vedettiin juhannukseen asti joka ilta ja myöhemminkin aina kun tuoretta kalaa tarvittiin tai oli sopivaa aikaa.

Viljelys

Alkuaikoina kohdistui kaskeamiseen, sillä pellot olivat olemattoman pienet ja heikko-kasvuiset .Vähitellen saatiin valmistettua lisää peltoakin, kun karjanlantaa saatiin kasvuavuksi ja mutaakin vedettiin pelloille. Halla alavilla oli paha vihollinen, joten kuivat maat oli varattava viljalle. Vilja omavaraisuus saavutettiin. Ja hyvinä satovuosina oli varattava viljaa varastoonkin huonojen aikojen varalle, ainakin siemenviljaa. Hallan ja katovuosien pelko pakottikin turvaamaan karjatalouteen. Ja kaskien jälkikasvu antoi karjalle hyvää laidunheinää. Ruis, ohra ja kaura olivat varsinaisia viljakasveja. Juurikasveina olivat peruna ja nauris. Karjan alkuruokinta oli huonoa talvella ja tuotantokin vähäistä.

Karjanhoito

alkoi niistä kahdesta lehmästä, jotka Kypärämäestä tuotiin. Niistä uutta karjaa kehitettiin ja hyviä kantaeläimiä hankittiin. Niinpä Jalkomäen Anna Riitta kertoi ,kun hän meni Pekka Antinpojan emännäksi Koiramäkeen, niin silloin oli jo 34 lehmää ja 7 hevosta. Lampaita oli riittävästi omaa tarvetta varten.

Kesällä varattiin karjanantimia talveksi. Maito kermotettiin puupytyissä ja kirnuttiin kahdesti viikossa voiksi, joka säästövoina syksyllä vietiin Kajaaniin. Vietiin myös lisalmeen. Kirnu oli suuri puinen pystykirnu. Kuorittu maito piimitettiin ja lämmittäen saatiin siitä heraa vähemmäksi. Saostunut piimä happamassa herassa säilyi hyvin läpi vuosien. Ruokahuoneessa oli kolme suurta piimätiinua. ne olivat syksyisin täynnä piimää, josta saatiin keittoihin ja paistoksiin sopivaa makua ja ravintoa, puhumattakaan jokapäiväisestä ateriapiiimästä. Joskus herkuteltiin laittamalla tuoremaidon kanssa herkuakin ” maitokokkeliä”. Maitotaloudessa aittakellarissa oli n. 40 puupytyä .Oli niissä pesemistäkin.

Kotitalous

suuressa perheessä antoi paljon puuhaa. Anna-Riitan taloon emännäksi mennessä oli 25 henkilöä talonväessä. Myöhemmin kohosi jo oma väki 34 henkeen. Leipää paistettiin kaikkina arkipäivinä paitsi ei maanantaina. Taikinalla sai kerrallaan 27 leipää ja ne sopivat kerralla uuniin. Samalla on tehty kalakukkoja ja laitettu nauristakin paistumaan. Jälkilämmössä pirteydettiin piimää säilytystä varten ja heraa saatiin karjalle suurusvesiin.

Käsitöitä tehtiin ahkerasti. Kolme kangasta oli usein odottamassa kutojaansa, koska kaikki kotitarvevaate tehtiin kotona. Pellavaa ja liinaa (hamppua) kasvatettiin, puhdistettiin, kerättiin, kudottiin ja vaatteiksi ommeltiin kotona omin voimin.

Näin ahkeroiden ja säästäväisyyden avulla talo vaurastuikin ja voitiin rakennuksia korjata ja ostaa lisämaita tulevia veljesjakoja ajatellen.

Koiramäessä vuosisadan vaihteessa seuraava suurperhe muistin mukaan laskettuna:

Eljaksen perhe	1+1	= 2
Mikon perhe	1+1,2 poikaa ja 4 tyttöä	= 8
Antin perhe	1+1, 3 poikaa ja 3 tyttöä	= 8
Jussin perhe	1+1 3poikaa ja 3 tyttöä	= 8
Reetta ja Tiina		= 2
Lastenlastenlapsia		= 3
2 miespalvelijaa ja 1 naispalvelija		=3 yhteensä 34 henkeä

Maanostoja ja veljeseroja

Mutta veljeserot olivat vaikeita, kun niitä suunniteltiin, niin vanhemmille se oli vaikeaa ja samoin sopuisat veljesvälit yhteisessä kodissa olivat toisiinsa kiinnittäneet. ettei erosta tahtonut tulla valmista.

Mikko hoiteli uusien tilojen hankintaa, kun huomasi firmojenkin niitä ostelevan ja naapurit olivat halukkaita myymään päästäkseen pois korvesta ja raskaista töistä

Rahonmäen talossa oli 3 veljestä. Ensin myi nuorin osansa, sitten vanhin ja keskimäinen viimeiseksi. Ja niin Pekka Eskelisen pojat jättivät isänsä perinnön.

Piikamäen talo Komulaisilta ostettiin kolmessa erässä. Ensin ¼ osa voudin myynnistä 1600 mk hinnalla. Loppua osteli firma, mutta olisi tahtonut koko tilan, mutta kun ei saanut , niin tarjosi lopusta 5000mk, mutta Mikko maksoi 5750mk.Niin Piikamäen talo, 1769 ha joutui 9350 mk hinnasta Kotilaisten omistukseen.

Maata olikin jo runsaasti :

Koiramäessä 1400 ha m kuului Jussin perikunnalle.

Rahonmäessä 1500 ha , kuului Antti sedän perikunnalle.

Piikamäessä 1769 ha , oli Mikon perikunnan nimissä.

Mikko olisi ostanut paljonkin lisämaita, mutta toiset veljekset eivät antaneet periksi, joten suunniteltuja kauppoja jäi tekemättä.

Kun Mikko muutti Piikamäkeen oli poika Eljas n. 20.vuotias, joten muutto on tapahtunut 1898 tienoilla. Suvun hallinnassa oli 4669 ha, joka jakaantunut, ja asutuslain tultua voimaan jouduttu antamaan huomattavat osat asutustoimintaan.

Rakennustoiminta

Koiramäessä oli veljesten yhdessä asuessa runsasta. Kaikki rakennukset oli uusittava tarpeita vastaavaksi suurennettava. Ensimmäinen asuinrakennus käsitti kaksi tupaa, noin 9 x 9 m. Kaksi kamaria. keittiön, ruokahuoneen, sekä eteisen. Tämä rakennus oli varsinaisena työpaikkana. Alkuaikoina töihin noustiin jo kello 3-4 aikoihin. Ja päretuli tarvitsi paljon pärettä. Myöhemmin saatiin jo pieniä öljytuikkuja.

Aivan ensimmäinen rakennus kun oli saatu valmiiksi, niin se paloi toukokuun aikana ja meni kaikki tavarat ettei jäänyt lusikkaa jäljelle .Mutta kiireesti oli käytävä uutta rakentamaan, että talveksi sai asunnon. Tämän rakennuksen mitat olivat edellä mainitut.

Perheen kasvaessa oli tehtävä toinen talo, joka oli etupäässä asumista varten, että kukin perheellinen veli sai oman huoneen ja samoin tyttäret ja karjanhoitajat. Rakennuksista on Eljaksen muistimukaisesti piirros liitteenä.

Eljas Mikonpoika Kotilaisen s 18.2.1878 ja vaimonsa Agata Hukkasen s. 21.1 1880

(Vieremällä) lapsia:

- Kalle s 5.10.1906, vaimo Toini Ylönen (Hankasalmi)

Kallen lapsia Leo s. 1939 ja Lasse s. 1941

Kalle haavoittui 1944 sodan loppuvaiheessa ensin päähän, mutta sidontapaikalle kuljetettaessa osui räjähtäneestä kranaatista 11 haavaa tehneet sirpaleet, joitten poistaminen kesti kauan ja kaikkia ei liene saatukaan. Kehittyi sydänvika , joka sitten vei hänet hautaan (v 1948)

- Pekka s.5.8.1909 , vaimo Ester Partanen , Hirvijärven Eljaksen vaimon sisko.

Pekan lapsia Jouko s. 1940 , Riitta s .1942 , Anna-Liisa s. 1953

Pekka asuu Piikamäessä, maata n. 600 ha , karjaa 15 lypsävää

- Mikko s. 10.5.1912, vaimo Elsa Komulainen Sukevalta

Mikon lapsia Hannu s. 1949 , Seppo s. 1954

Mikko asuu Taipaleen Hirvelässä isän ja sisarusten kanssa

- sisarukset Kirsti s. 14.2.1914 , Elsa s. 17.3.1921 , Maija s.18.6.1926

(siis Mikon, Pekan ja Kallen siskoja)

lapsina kuolleet: Katri Irene ja Pentti (7 vuotiaana)

Henkilötietoja kirjoitettu erikseen, jääköön tässä oleva toistamatta kovin vajavaisena.

Anna Riitta os. Hynynen on ollut Koiramäessä Pekan kanssa 9 vuotta, mutta hänen kotonaan Jalkomäessä lapset (sisarukset) kuolleet , ja heidän oli tultava hoitamaan taloa isänsä avuksi.

Pekka kuollut sydänhalvaukseen 30.9.1921 n. 50 –vuotiaana.

Anna Riitan isä Hemmo Hynynen on kuollut 16.9.1923 n. 80 –vuotiaana

Anna-Riitan sisaruksia (Hynysiä): Jussi, Paavo, Ville, Reeta, Stiina kuolleet nuorina. Viliina on naimisissa Risto Pasasella Vieremällä, heillä 5 lasta.

Koiramäen Kotila oli suuri talo, jossa kullakin veljeksellä oli oma huoneensa, jossa voi perheensä kanssa öisin asustaa. Mutta työt tehtiin yhdessä ja vuorotellen. Isännyyttä hoiti Mikko Kotilainen ja vaimonsa pääemäntä Kaisa Reeta Mulari. Karja lypsi talvellakin.

Nämä kirjoitukset muistiin kirjoittanut huhtikuussa 1954 (Sonkajärvellä ja Taipaleessa)

Kuopiossa

Isännöitsijä Otto Kotilainen

os. Pohjolankatu 4. B. 22 Kuopio

Jäljennöksen kirjoittanut jouluna 1973

Keravalla Eino Lappalainen

os. Ainontie 7 04200 Kerava